

Makale Geliş Tarihi**11.07.2025****Makale Yayın Tarihi****20.12.2025****Anadoluculuğun Eklektik Analizi ve Sosyoekonomik Çözüm Önerileri (1923-1945)**

Eclectic analysis of Anatolianism and socioeconomic solution suggestions (1923-1945)

Fahri ÖZTEKEDoç. Dr., Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Orcid: [0000-0002-6852-2089](https://orcid.org/0000-0002-6852-2089)**Öz**

Türkiye’de yapısal dönüşümlerin birbirini izlediği 19.yüzyılda düşünce dünyasında da kayda değer bir hareketlilik gözlemlendi. Her biri ayrı bir kurtuluş reçetesi öneren düşünce kalıplarının, çağı doğru okuyamaması üzerine 20.yüzyılın başlarında “gelenekçi” modernleşmeyi savunan Anadoluçuluk ortaya çıktı. Bu noktada düşünce, Anadolu ve Trakya topraklarının taşıdığı yüksek önem üzerine inşa edildi. Çeşitli öğelerden meydana gelen düşüncenin temel hedefi, üzerinde barınılan yerleri “vatanlaştıırıp kalkındırmak” şeklinde kurgulandı. Anadoluçuluğun kotları ve hali hazırdaki geçerliliğini irdeleyen bu çalışmada sırasıyla düşüncenin doğuşu, ana değerleri, milliyet olgusuna yaklaşımı, Türk tarihine bakışı ve Türkiye’nin köklü sosyoekonomik meselelerine karşı ürettiği çözümler ele alındı. Bir hayli uzun zaman gerektiren kaynak temini aşamasından sonra süreli yayınlar titizlikle tarandı. Düşünürlerin buralarda yayımlanmış yazıları ekseninde çalışmaya biçim verildi. Entelektüel ve analitik düzeyi epey yüksek olan Anadoluçuluğun pragmatik yanları göz önüne serildi. Teorisyenler arasında yaşanan tartışma ve farklı açıdan yaklaşımların düşünceye sağladığı zenginlikler dile getirildi. Kronolojik gelişime bağlı kalınarak düşüncenin işlevselliği sorgulandı ve eğitim öğretim merkezli sonuçlara ulaşıldı. Ekonomik savlar, değerlendirmeler ve tespitlerin ülkenin ilerlemesi için nasıl bir ufuk açtığı mihenk taşına yatırıldı. Kısmen arşiv kaynaklarının da kullanıldığı çalışmada, Anadoluçuluk adı altında sunulanların sürdürülebilirliğinin sağlanması yapıldı. Varılan noktada, düşüncenin dinamiklerinin kronikleşmiş sorunlar karşısında çıkış yolu gösteren bir kimyasının bulunduğ u saptandı.

854

Anahtar Kelimeler: Vatan, kültürel miras, tarih, eğitim öğretim, ekonomi.**Abstract**

In the 19th century, when structural transformations followed each other in Turkey, a significant movement was also observed in the world of thought. When thought patterns, each of which proposed a different prescription for salvation, failed to read the era correctly, Anatolianism, which advocated “traditional” modernization, emerged in the early 20th century. At this point, thought was built on the high importance of the lands of Anatolia and Thrace. The main goal of the thought, which consisted of various elements, was designed as “nationalizing and developing” the places it was located on. This study, which examined the characteristics and current validity of Anatolianism, addressed the birth of the thought, its core values, its approach to the concept of nationality, its perspective on Turkish history, and the solutions it produced against Turkey’s deep-rooted socioeconomic issues. After the resource acquisition phase, which required a considerable amount of time, periodicals were scanned meticulously. The study was shaped around the articles of thinkers published there. The pragmatic aspects of

Anatolianism, which has a very high intellectual and analytical level, were revealed. The discussions between theorists and the richness provided to the thought by different approaches were expressed. The functionality of the thought was questioned by adhering to the chronological development and results centered on education and training were reached. How economic arguments, evaluations and determinations opened a horizon for the progress of the country was laid on the cornerstone. In the study, where archive sources were also used in part, the sustainability of what was presented under the name of Anatolianism was ensured. At the point reached, it was determined that the dynamics of thought had a chemistry that showed a way out in the face of chronic problems.

Keywords: Homeland, cultural heritage, history, education, economy.

Giriş

Osmanlı devletinin son yüzyıllarında başlayan modernleşme süreci, çoğu alanda baş döndürücü bir değişimin yaşanmasına sebep oldu. Yeni beliren “çağcıl atmosfer” siyasetten ekonomiye, askeriyeden toplumsal olaylara kadar pek çok alana nüfuz etti. Mevcut ortamdan düşünce dünyası da nasibini aldı ve Türk entelijansiyasının zihin yapısı büyük ölçüde evrime uğradı. Ülke meseleleri hakkında kafa yoran aydınlar, Osmanlıların dağılmasını engellemek amacıyla Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük-Turancılık isimli düşün akımlarına sarıldı. Tarihsel süreç içinde büyük umutlar bağlanan, dini ya da etnik temelli “Üç Tarz-ı Siyaset” (Akçura, 2013) çok geçmeden rafa kaldırıldı. Osmanlıların ister istemez katıldığı I. Dünya Savaşı (1914-1918) olanca hızıyla sürerken, yeni bir ümit kapısı olarak Anadoluçuluk (Memleketçilik, Türkiyecilik) doğdu (Korkmaz, 2016, s. 11).

Anadoluçuluğun tarihsel arka planı ve sosyo siyasi şifrelerinde, anılan üç düşünceden de izlere rastlamak mümkündür. Sentez kimyası (muhafazakâr, milliyetçi ve mavi Anadoluçuluk) ile birlikte düşünce, tepkisel bir kimliğe sahipti. Strasbourg Üniversitesi’nde eğitim gören ve düşüncenin muhafazakâr kanadının önde gelen temsilcilerinden Nurettin Topçu (1909-1975) Osmanlıcılık, İslâmcılık ile Turancılığın ideolojik geçerliliğini/gerçekliliğini yitirdiğini söyledi. Her bir düşünce akımının millete zaman kaybettirmenin ötesine geçemediğini ileri sürdü. Onlar adına harcanan emekleri boş çabalar olarak nitelendirdi. Topçu’nun tarihsel özeleştirici tarzındaki ifadeleri, Anadoluçuluğun kotlarını ortaya koyan küçük bir manifestoydu:

“Bu milletin halkını bu toprak yaratmıştır. Bu hakikatten gafil olan memleket çocuğu, zaman zaman İslamcılık, Osmanlılık, Türkçülük gibi yabancı sevdalar peşinde koşmaktan yorulmuş, aldanmış; bir memleket mukadderatını her biri, bir devir içinde aldatmıştır.” (Topçu, 1939, s. 76).

İkinci Meşrutiyet’ten Millî Mücadele’ye (1918-1923), Tek Parti döneminden 1960 darbesine uzanan kritik süreçte bir hayli itibar gören Anadoluçuluk, Türklerin genlerinde var olan toprağı “vatan edinme” özelliğini bayraklaştıran bir aydın hareketi idi (Şeker, 1991, s. 147). Türk modernleşmesinin sembol isimlerinden Mehmet Şemsettin Günaltay (1883-1961) “toprak, milliyet ve aidiyet” bağlantısını ele alan ilk düşünürlerden birisi olup, Anadoluçuluğa rafine evresinde katkılar sundu. Günaltay, Cumhuriyet öncesi kaleme aldığı bir yazısında coğrafyaya kutsiyet attı. Türklerin yaşadığı ilk yerlerin ruh dünyalarına hatta İslâm’ı seçmelerine dahi tesir ettiği iddiası ile tarihe referansta bulundu. Tabiatı var olan öğeleri milli yaşantının sembolleri arasında saydı:

“Semâ-peyvest dağlar, pâyânsız ovalar, müntehâsız çöller, gecelerin sıhhat ve sükûnu içinde parıldayan uzak yıldızlar Türk’e yıllarca bir şeyler okumuşlar, ruhunda başka hisler uyandırmışlardı. Türk, fikrini yükseltecek, kuvvetli damarlarında koşan kana şedid bir cevelân verecek, dinç ve gülbüz adalelerini işletecek bir din istiyordu.” (Günaltay, 1331, s. 868).

Coğrafyaya derin anlamlar yükleyen Anadoluculuk, bazı açılardan spiritüalist yönleri bulunan jeo-felsefe bağlantılı bir düşün akımı olarak bilindi. Milli birlik ve beraberlik zemininde topyekûn kalkınmayı hedefleyen düşüncenin önemli yayın organlarından Dönüm dergisinin 13. Sayısında, toplumun kaderiyle bütünleşen vatan topraklarının ön koşulsuz sahiplenilmesi gerektiği şu sözlerle anlatıldı:

“Dönüm Türkiye’nin kendi cevherini, kendi içinde sakladığına kanidir. O, bütün eyilikleri ve güzellikleri memleketimizden alıyor. Ayıpları ve kusurları ile memleketi benimseyecek kadar yığittir.” (Dönüm, 1933, s. 3).

Basın yayın organları düşüncenin en önemli ifade aracı olarak dikkat çekti. Vatana sadakat, yüksek Anadolu kültürü, müşterek tarih mitos, memleket ilimciliği ve köylülerin yaşam standartının yükseltilmesi gibi prensipleri merkeze konuşturarak düşüncenin sözcülüğünü Bergsoncu Dergâh mecmuası, Anadolu mecmuası, köylü haklarının savunucusu Dönüm dergisi, Çığır dergisi, Hareket dergisi, Dikmen dergisi, Millet mecmuası ve Bizim Türkiye dergisi yaptı (Atabay, 2009, s. 515-517). Belirtilen dergilerden yapılmış alıntılara yer verilen bu çalışma beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde vatan algısı, ikinci bölümde milliyet anlayışı, üçüncü bölümde Türk tarihine bakış açısı, dördüncü bölümde “eğitim-toplum-kalkınma” üçgenine dair tespitler ve son olarak milli ekonomiyi geliştirmek için ileri sürülen öneriler irdelendi.

Ortak Vatan

Tarihin olayların olağan akışı ve doğal faktörler sonunda sınırları kesinleşen Anadolu, düşünce perspektifinde çoğu Türk devletinin merkezi sayıldı (Sevin ve Özırat, 2001, s. 501). Asya’nın içleri yani Türkistan “ata vatan”, Anadolu topraklarıysa “ana vatan” şeklinde tanımlandı. Kültür devrimlerinin mühim öğelerinden Türk tarih teziyle örtüşen (Turan, 2008, s. 57) bu tanımlama, çeşitli dergilerde makaleleri yayımlanan Kazım Bey’in bir yazısında “*Filhakika Anadolu; Türkmenlerin eline geçtiği gündən beri, büyük saltanatlara ana olmuş bir ölkedir. Bu saltanatların doğuşunda ve oluşunda “Anavatan” vazifesini görmüştür*” (Kazım, 1933, s. 35) sözleriyle karşılık buldu. Anadolu’nun merkeze konuşturılması düşüncenin bütün bileşenlerine bir nevi yön verdi.

Fikirsiz izdüşümü tek bir ideolojiye denk düşmeyen Anadoluculuğun mimarları, reel toprak parçasını esas alan “teritoryal milliyetçilik” olgusuna vurguda bulundular. İrredentist savları olan şovenist Türkçülerle bariz şekilde fikir ayrılığına düştüler. Haydar Necib “*Türk Ocağı bundan sonra Anadolu Ocağı olmalıdır*” (Haydar Necib, 1340, s. 263) çıkışıyla, Turancıları düşüncenin saflarına katılmaya çağırdı. Bu seslenişteki temel felsefe, Anadolu’nun birleştiriciliğine ve her zaman imar edilmesi gerektiğine dikkat çekmekti. Öyle ki, büyük bir uygarlık tesis ettiği halde Anadolu’yu görmezden geldiği kanısına varılan Osmanlı devleti dahi eleştiri oklarının hedefi oldu (Hamit Sadi, 1337, s. 61). Eğitim hayatının bir bölümünü yurtdışında tamamlayan (BCA, 180.9.0.0.36.191.2) ve ulusal kültürün inşasına katkı sağlayanlardan Remzi Oğuz Arık (1899-1954), Osmanlıların tarihte anavatanını ihmal eden tek imparatorluk olduğunu iddia etti. Sırf bu gerekçe nedeniyle Osmanlı yöneticileri ihanetle suçlandı:

“Anavatanı müstemlekeleri yoluna, inanılmaz bir gafletle yahut başında müstemleke çocukları, dönmeler hüküm sürdüğü zaman, şuur parçalayıcı bir hıyanetle-harcamak; bizim imparatorluğu başka imparatorluklardan ayıran en mel’un vasıf olmuştur.” (Arık, 1943, s. 29).

Vatan telakkisi, Erzurum Kongresi (23 Temmuz-7 Ağustos 1919) kararları ve Mîsâk-ı Millî’de (28 Ocak 1920) deklare edilen ilkelerle (ATASE, İs.H.Kl. : 2708, D.No: 1, Fh.No: 4) eş değerlik gösteren düşünce, yeni Türk devletinin kuruluş felsefesine kısa sürede uyum sağladı (Bışirici, 2022, s. 1). Ulus devletin inşası sırasındaki türdeşleştirme çabaları, çağa entegrasyon için

atılmış adımlar olarak görüldü. Cumhuriyet rejimi ve halk hükümeti sisteminin Türklerin tarihi kotlarıyla bağdaştığı kabul edildi (Turan, 2008, s. 16). Bu örtüşme, düşüncenin ideolojik kimliğe bürünmesi ve devlet destekçisi ardıl bir akım şeklinde varlığını sürdürmesine büyük oranda tesir etti (Çınar, 2013, s. 80). Rejiminin sağlamlaştırılması için atılan adımlar sırasında da Anadolu aydınlar çok net bir tutum ortaya koydular. Erken Cumhuriyet yıllarında çıkan ayrılıkçı Şeyh Sait ayaklanması (13 Şubat-15 Nisan 1925) sürecinde (Kalafat, 1992, s. 149-348), modern Türk tarihçiliğinin kurucularından Profesör Mükrimin Halil Yinanç (1900-1961) düşüncenin tüm temsilcileri adına inisiyatifi üzerine aldı (BCA, 030.11.1.0.266.26.18). Yinanç, “*Hâlbuki hakikatte Anadolu’nun hiçbir tarafında Kürdistan denilecek bir yer yoktur*” (Mükrimin Halil, 1341, s. 3) tespiti sayesinde üniter devlet anlayışı ve Anadoluçuluk arasındaki koordinasyona vurguda bulundu.

Genel manada hüsnükabul görmüş vatan nosyonu dışında, milli sınır anlayışına derinlik kazandırmaya çalışan entelektüellerde vardı. Türkiye’de bütüncül sosyolojiyi hayata geçiren ve toplumsal evrimden yana tezleri ile bilinen Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (1901-1974), “*Yani milli vatanın, milli arazinin devlet vatanından, devlet arazisinden başka olduğunu, hülâsa, milli yurdun öz ve müstemleke kısımlarından ibaret olduğunu düşünmelidirler*” (Ziyaeddin Fahri, 1340, s. 203) savıyla Türkiye için “kültür vatani” gerçeğinin görmezden gelinemeyeceğini dile getirdi. Ne var ki, Fındıkoğlu’nun fikirleri konjonktürel koşullara uygun olmaması nedeniyle pek taraftar bulmadı. Düşünce yandaşları dahi Fındıkoğlu ile aynı fikrîsel ekseninde olmaktan uzak durdular.

Düşünceye işlevsellik kazandırmak için uğraşan aydınlar, coğrafya ile üzerinde yaşayan toplum arasında mistik bir varoluşçuluğun bulunduğunu savundular. Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958), “*Milletler büyük muhâceretlerden sonra yerleştikleri toprakları kendi öz şahsiyetleri ile temsil etmişlerdir*” (Beyatlı, 2022, s. 263) ifadesiyle vatan toprağı ve milliyet arasındaki organik ilişkiye değindi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde 1953 yılında Profesörlüğüne (BCA, 030.11.1.0.239.26.10) atanan Mehmet Kaplan (1915-1986), Beyatlı’dan bir adım daha ileri gitti. Kaplan, coğrafya aracılığıyla doğan kolektif şuurun toplumu birbirine kenetlediğini ve bu yolla temin edilen sinerjinin kalkınmada başat rol oynadığını belirtti:

“*Coğrafyanın milletlerin hayatı üzerindeki zorlu ve sürekli tesiri ilim âlemince kabul ve tetkik edilmiş bir gerçektir. Coğrafya milletlerin sanayi, iktisadi, ticari, siyasi ve harsi hayatı üzerinde en mühim rolü oynar.*” (Kaplan, 1947, s. 1).

Ne Mutlu “Anadoluluyum” Diyene

Biyolojik varlık bağlamında ırk kavramının birleştirici vasıflarını yitirdiğine inanan düşüncenin mümessilleri için kimlik tayininde en temel enstrüman ikamet edilen coğrafyaya duyulan derin aidiyet hissi idi. Tarihi Malazgirt zaferi, millet/milliyet tanımını konusunda kırılma anı sayılarak artık Türklüğün yerini Anadoluğun aldığına inanıldı. Kaplan, Malazgirt’ten sonra Anadolu’da varlığını sürdüren insanlar arasında ayırım yapmadan hepsine “*Oğuz-Türkmen*” (Kaplan, 1939, s. 21) ismini verdi. Bir başka edebiyatçı Mehmed Halit Bayrı (1896-1958), üzerinde yaşanan toprağın topluma öz ırkından ayrı yeni bir millet karakteri kazandırdığını savundu. Onun neo-milliyetçi ve “sivri köşeli” görüşleri çoğu Anadolu düşünürün zihin dünyasının kotlarını göstermekteydi:

“*Biz Türk milletinden değiliz, Türk soyunuz. Türk soyunun diğer şubeleri unvanlarını ya tarihlerinden yahut muhitlerinden almışlar, kendilerine Türkistanlı, Şımallı, Azerbaycanlı demişlerdir. Milletimizin adını bizde bunlar gibi ya tarihimizden bulup çıkarmak yahut muhitimizden almayı tercih etmişiz; biz Anadoluluyuz, vatanımız Anadolu, milletimiz Anadolu milletidir.*” (Bayrı, 1341, s. 315).

Belirli dönem Demokrat Parti’de Seyhan Milletvekilliği görevini yürüten Arık (Bülbül, 2016, s. 83), Bayır ile aynı kanaatleri paylaştı. “*Ve artık nesiller tarihin boyunca şu vatandan ve şu millettendir*” (Arık, 1942, s. 33) düşüncesi doğrultusunda, toplumlar nerede yaşıyorsa milliyetinin ona göre şekillendiğini iddia etti. Siyasetin çetin koşullarında ayakta kalmayı başarmış bir diğer aydın Ali İhsan Balım (1923-2013) ise, “*Anadolu sevgisi millet hayatımızın gerçek dayanağı idi*” (Balım, 1947, s. 13) açıklamasıyla Anadolu’nun nasıl yapıştırıcı bir rol üstlendiğine değindi. Dünyanın büyük bir bölümü gibi Türkiye’de tarihsel bir dönemeçten geçerken düşünceye, millet olmanın şartlarına dair bir takım eklemeler yapıldı. Türk Milliyetçiler Derneğinin (BCA, 30.1.0.0.123.784.2) onursal başkanı kabul edilen Topçu, İslâm Rönesansı ve tasavvufunun Anadolu’da yeni bir sosyal antropoloji meydana getirdiğine dikkat çekti (Kılıç, 2011, s. 181-193). İslâm’dan soyutlanmış bir Anadolu kimliğinin tarihsel açıdan mümkün olamayacağını ileri sürdü:

“*Onuncu asırda Harran’da doğan İslam rönesansı ahlaki feyzini, İslamın mevsuk bir şekili, Muhammedin samimi tarikatı olan tasavvufda verdi ve bu hareket ilk hamlesi ile İslam dinine giren Türkmenden o asırda Anadolu’da bir millet yarattı. Biz bu rönesansın yarattığı milletiz.*” (Topçu, 1939, s. 1)”.

Anadoluculuk, milletlerin değişmez parametreler etrafında ortaya çıkmış örgütsel yapılar olduğunu savunun ilkçi (primordialist) görüşe şiddetle karşı çıktı. Coğrafya ve din ile onların alanına giren olgular kadar dile ait unsurlarında, milleti zaman içinde biçimlendirdiği benimsendi (Özdoğan, 2015, s. 229). İstanbul Üniversitesi’nde deneysel psikoloji kürsüsünü kuranlardan Mümtaz Turhan (1908-1969), bir toplumun milletleşmesinde dilin stratejik konumunu gerektirirdi. “*Süleymaniye, Selimiye, Yeşil, Çift minareli gibi camiler ve diğer sayısız şaheserler, Edirne, İstanbul, Bursa, Erzurum nasıl bizimse ve bizim kalacaksa bu dil de öylece bizimdir*” (Turhan, 1952, s. 2) inanmışlığıyla, Anadolu’da varlığın sonsuza kadar sürdürülmesini Türkçe’nin muhafaza altına alınmasına bağladı. Eserlerinde, modernleşme ve milletleşmeyi aynı bütünün parçası sayan Turhan, kitlesel eğitimin kalkınma ve millet olma şuurunu desteklediğine değindi (Turhan, 1942, s. 261). Anadolu insanının ancak bu yolla makûs talihini yeneceğine göndermeler yaptı.

“Anadolu asabiyesi” doktrinini ortaya atan ve bu yolda büyük emek sarf eden toplum bilimci Hilmi Ziya Ülken (1901-1974), millet olabilmenin unsurlarını biraz daha detaylandırdı (Ülken, 2019). Ancak Ülken’de insani vatanperverlik ekseninde dil birliği ve Türkçenin yaygın kullanımına büyük önem atfetti. Zengin bir düşünce dünyası ve geniş bir bilgi birikimi olan Ülken, dil müşterekliğinin milletleşme sürecine ivme kazandıracak kanısındaydı. Tıpkı devrimleri hayata geçiren Kemalist kadrolar gibi Türkçeyi siyasal rejimin temel yapı taşlarından biri olarak nitelendirdi. Dilin sivil vatandaşlarla devlet yönetimini kaynaştırdığını öne sürdü:

“*Bu vatanın üzerinde aynı dille, aynı duyguyla bir kültür birliği kuran, tarihten kalma veya bugün sokulmak isteyen herhangi bir sınıf rejiminin kurulmasına imkân bırakmayacak surette devletle tek vücut haline gelmiş şuurlu halk küttlesidir.*” (Ülken, 1976, s. 199).

Ülken ile yakın düşünce çizgisinde buluşarak, millet tanımına dair tartışmalara müdahil olan aydınlar arasında Ali Kâmi Akyüz’de (1873-1945) yer aldı (Canbaz, 2018, s. 154). Çok yönlü bir kişiliği bulunan Akyüz, “*kültür ve mefkûre birliği ile birbirlerine bağlı vatandaşların teşkil ettikleri siyasî ve içtimâî bir heyet*” (Akyüz, 1937, s. 17) olarak gördüğü Anadolu milletini, sosyopolitik bir konuma oturttu. Türk basın hayatına Gündüz dergisini kazandıran Akyüz (Akgün, 1994, s. 62-64), “*bu tarif bazı esaslara dayanır: siyasî birlik, dil birliği, yurt birliği, ahlakî karabet, ırk ve menşe birliği, tarihî karabet*” (Akyüz, 1937, s. 17) beyanında, millet varlığında etik değerlerin önemine işaret etti. Milletlerin somut ve yasalarda karşılığı bulunan unsurlarla birlikte, manevi öğeler aracılığıyla yaşama haklarının bulunduklarını dillendirdi.

Anadolu'yu karış karış gezen idealist eğitimci Cahit Okurer'in (1917-1973) fikir dünyasında da millet salt ırktan ibaret değildi (Şehsuvaroğlu, 1973, s. 2). O, milletlerin dinamik yaşamın ve modern çağın şifrelerini anlayabildiği ölçüde ayakta kalmayı başaracaklarının altını çizdi. “Millet, birtakım pasif vasıfların ifadesi değil, aktif bir hayat vakıası cemiyetlerin yaşama ve medeniyet yolunda erişecekleri bir hayat seviyesi ve tarzıdır” (Okurer, 1944, s. 329) tezine sarılarak, millet olmakla kalkınmayı birbirine eş değer olgular olarak sınıflandırdı. Esasen hangi bakış açısıyla yaklaşırsa yaklaşınsın Anadolu aydınların tamamına göre, millet olmanın biricikliği kan ve kemik yapısına dayalı antropolojik zorlamalara bağlı değildi. Tarih ve coğrafyadan damıtılan kültür merkezli unsurlar Anadolu milliyetini doğurmuştu.

Resmi Tarih Anlayışının Tersten Okunması

Düşüncenin en temel koordinatlarından biri, Türk tarihini özgün veriler ışığında farklı bir mantaliteyle ele alarak değerlendirmektir. Malazgirt'ten önceki Türk tarihi, “kable't-târih” yani tarih öncesi olarak isimlendirildi (Ülken, 2006, s. 107). Geçmişe ait olayların analizi sırasında siyasi ve kültürel etkenleri merkeze yerleştiren Yinanç (Kara, 2013, s. 436, 437), tarih biliminin literatürüne ilk defa “Anadolu Türk tarihi” ifadesinin girmesini sağladı. Anadolu'yu Türklüğün, Türk uygarlığının ve fetihlerin membaı kabul etti. Yinanç, Türk tarihini Anadolu öncesi ve Anadolu sonrası olmak üzere ikiye ayırarak; başka sınıflandırmalara set çekmeye çalıştı:

“Anadolu Türklerinin tarihi denilince milletimizin Anadolu'ya muhâceret ve istilâsından itibaren zamanımıza kadar cereyan eden vekayi hatıra gelir ve bunda gerek Selçukî gerek hanedanı gerek derebeyler ve gerekse Osmanlı ailesi zamanında vukua gelen bilumum vâkıât-ı siyasiye ve medeniye dâhil olur.” (Yinanç, 1340, s. 5, 6).

Çağdaşı olan birçok aydından farklı bir tarih teorisini savunan Anadolu düşünürler, Türk tarihinin sadece Cumhuriyet dönemine hapsedilmesinin önemli yanılgılara yol açacağı üzerinde durdular (Çelen, 2017, s. 91). Bu noktada Türk düşünce ve siyaset tarihinin kilit isimlerinden Ali Müfit İslamoğlu (1917-1998), devrimlerin yenilikçi atmosferinden esinlenerek ortaya atılan tarih tezlerinin bilimsellikten uzak olduğunu belirtti. “Tek Türk devleti” nazariyesinin savunucularından İslamoğlu, “demek istiyorum ki tarih iyi kötü her şeyi ile bizimdir. Tarih mazi-hal-istikbalin ebedi güneşi, eşsiz mürşididir” (İslamoğlu, 1943, s. 329) yaklaşımıyla geçmişin, sırf övgücü ya da yalnızca hicvedici ölçütlerle değerlendirilmesinin yanlışlığına dikkat çekti. Türk tarihinin belli zaman aralıklarına karşı reddiyelerde bulunanları, “bu zavallıların ne vatani, ne milliyeti ve ne de tarihi vardır” (İslamoğlu, 1943, s. 329) çıkışıyla kimliksizlikle itham etti.

Haydar Necib, Cumhuriyet öncesi Türk tarihini yok sayanlara karşı cevap niteliğinde bir doktrin ortaya attı. Bütüncül tarih felsefesi yaklaşımıyla konuya eğilerek, Dumlupınar zaferinin ikinci yıldönümü kutlamalarında (26 Ağustos 1924) takınılan tutumun içerdiği paradoksa vurguda bulundu. Törene dair eleştirilerini sıralarken, seneidevriyesi aynı zamana denk düşen Malazgirt'e hiç değinilmemesinin ulus devlet imgesini zedelediğini dile getirdi. Bazı abartılı ifadeler üzerinden Malazgirt'i, sonraki yıllarda kazanılmış tüm zaferlerin üstünde bir yere konumlandırdı. Büyük Taarruz'un Malazgirt'ten bağımsız bir başarı sayılamayacağını belirten Haydar Necib, dolaylı yoldan mevcut tarih çalışmalarındaki sığılıktan yakındı:

“Onun için Dumlupınar merasiminde eksik kalan bir nokta buluyoruz: Malazgirt Meydan Muharebesi'nde bir ilah gibi vuruşan ve bir peygamberlik gibi millete zaferi ve fethi evvelden müjdeleyen büyük rehberi ve eserini anmamak. Anadolu her şeyden evvel kendisini kurtaranı, teşkil ve itmam eden ta'ziz etmelidir. Her harp, her zafer, Ağustosun yirmi altıncı günü Malazgirt ovasında kazanılan zaferin yanında küçüktür. Sonrakiler, o zaferin birer zeyli yahut son perdesidir.” (Haydar Necib, 1340, s. 269).

Tarih araştırmalarında uygarlıklar ve izlerinin sahiplenilmesine büyük önem veren düşünce, birbirinden farklı evreleri temsil eden eserlerin envanterlerinin itinayla tutulması gerektiğini savundu. Türk İslam sanatları üzerine kapsamlı araştırmalar gerçekleştirmiş Rıfkı Melûl Meriç (1901-1964), “*Muhtelif sebeplerle ziyana uğrayan Türkiye hudutları haricine çıkarılan menkul sanat eserlerimiz mimari eserlerimizle mezar taşlarımız gibi milli tarih ve sanatımızın kayıp, iza ve ifna ettiğimiz en mühim vesikalarımızdır*” (Meriç, 1943, s. 293) ikazıyla doğrudan devlet büyüklerine seslendi. Meriç’e göre, yurtdışına kaçırılmış sanat eserleri milli tarihin sembolleri arasında önemli bir yere sahipti. Onların yeniden temini için devletin her hangi bir ekonomik kısıtlamaya gitmeden, bu durumu kalıcı bir politika haline dönüştürmesi gerektiğini hatırlattı (Meriç, 1943, s. 297).

Türk düşünce hayatına mühim isimlerin katılmasına öncülük eden Ahmet Kabaklı (1924-2001), maziyle barışıklığın devlet eliyle sağlanmasının büyük değer taşıdığı kanısındaydı. Bu noktada, çok partili hayata geçiş döneminin doğurduğu hümanist atmosferden istifadeyle Eminönü Halkevi’nde Türk el sanatları sergisinin açılmasını eski politikaların telafisi olarak yorumladı. Cumhuriyet kadrolarının bir nevi iadeitibar yaparak, geçmişle köprü kurmaya başladığından memnuniyetle bahsetti. Sergideki eserlerin tarihten devralınan kültür zenginliğini somut şekilde kanıtladığını belirtti:

“*Eminönü Halkevi bir Eski sanatlarımız ve El İşleri Sergisi açarak gözlere altı Türk asrının en mutena çinilerini izhar ediyor. Zarif porselenlerin yanında Abdülhamid’in bizzat yaptığı sedef kakmalı bir büfe, Süheyl Ünver’in hazırladığı bir camekân içinde minyatürler, sülüsler ve nefis Türk tezvinatı. Bu güzel hareketten çıkan mana şudur: Millet bizi affetsin, mazinin ve müzenin kadrini şimalin Moskofu kadar olsun bilemedik. Köksüz bir ulusun yaşayacağını sanmış, aldanmış, iftiralara etmişiz.*” (Kabaklı, 1947, s. 11).

Sosyal bilimlerin çoğu alanında kalem oynatma yetisine sahip bir düşünür olan Topçu, tarih bilimine olduğundan fazla anlam yüklenilmesini eleştirerek farklı bir tartışma konusu başlattı. Duygu ve aklın harmanlanarak tarihin milli bir perspektifle doğru öğretilmesi ve öğrenilmesi zorunluluğuna işaret etti (Topçu, 2012, s. 113). Gelecek adına projeksiyon görevi yüklense dahi tarihin asıl vazifesinin yol göstericilik olmadığına değindi. Topçu, tarihin yalnızca her daim kendisine başvurulacak güvenilir bir arkadaş olduğunu dile getirdi:

“*Tarih bize üstat değil, samimiyetle danıştığımız bir dost olmalıdır. O zaman bilgilerin en kıymetlisi olabilir. Tarihi iyi bilen asrımızın çocuğu tezat halinde birçok şeylere aynı zamanda inanıyor, iki düşmanı aynı zamanda sevebiliyor. Hâkimi güldüren bu müsamahakârlık, asrımızın âlimi kafasında taşıyor.*” (Topçu, 1939, s. 34).

Anadolucu düşün akımının önemli isimlerinin yaptığı kritiklere bakıldığında, tarihi belgelerin yansıttığı bilgileri yeniden yorumlayarak toplum eksenli bir tarih algısı benimsedikleri sezilmektedir. Belli parametreler ekseninde “olay-olgu” bağlantısı kurarak, 21.yüzyılda da üzerinde epey araştırma yapılan sosyal tarih türünden sıklıkla faydalandıkları görülmüştür. Cumhuriyet’in özellikle ilk çeyrek asrında adından söz ettiren tarihçilerin büyük bir bölümü Anadoluculuğa pozitif bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır.

Toplumsal Sorunlara Karşı Eğitim Odaklı Analitik Yaklaşım

Fertler gibi toplumları da biçimlendiren eğitim öğretim, düşüncenin ana temasını anlatan en önemli öğelerin başında geldi. Bu alanda, birikmiş problemlerin tabandan tavana çözülmeden kalkınmanın olanaksızlığına inanıldı. Türkiye’nin yaşadığı belli başlı eğitim meseleleri enine boyuna masaya yatırılarak tartışıldı. İlk olarak eğitim müfredatlarının, özgün ve sosyoekonomik gerçeklere endeksli bir şekilde tasarlanması gerektiği üzerinde epey kafa yoruldu.

Hassaten kırsal yörelerin geri kalmışlığının, toplumsal dokuya uygun bir eğitim modeliyle aşılacağı dillendirildi. Köylerde, şehir merkezlerinden farklı eğitim programlarının izlenmesi gerektiği vurgulandı. Milli Talim ve Terbiye Dairesinin kurucularından Mehmet Emin Erişirgil (1891-1965), çiftçi ailelerin çocuklarının ebeveynleri ile karşı karşıya gelmemesi adına köy ilkokullarına ait bir müfredat takip edilmesinin zorunluluğuna ilk işaret edenlerdendi. Böyle bir yöntemin pedagojik anlamda daha doğru sonuçlar doğuracağını söyledi. Erişirgil, köy ve ilçelerde tasarlanan düzeyde ilerleme sağlanıncaya kadar buralardaki öğrencilere yalnızca temel bilgilerin öğretilmesinin kâfi olduğunu savundu:

“Hâlbuki öyle köyler vardı ki, orada çocuğun senenin sekiz ayını tahsil devresi içinde geçirmesine imkân yoktur. Babası çoban veya çiftçi olana çocuk bizzarure ailesinin maişetine yardım edecektir. Köylerin iktisadi hayatı inkişaf edinceye kadar öyle elastiki bir maarif sistemi lazımdır ki, çocuk babasına yardım etmekle beraber kendisi için lazım gelen asgari malumattan mahrum kalmasın.” (Erişirgil, 1340, s. 56).

Topçu, Erişirgil’in fikirlerine ilaveten liselerdeki eğitim programlarının da ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak tertip edilmesinden yanaydı. Ayrıca manevi değerlerle iktisat derslerinin birbiriyle harmanlanmasının lüzumuna değindi. Ciddi bir öngöründe bulunarak, insanlığı tehdit eden Siyonizm ile başa çıkmanın yolunun ahlak/helal temelli güçlü ekonomiden geçtiğini ifade etti. Ahlakçı ekonomik anlayışı benimsetmenin öncelikli yerinin liseler olduğu söylemini ortaya attı:

“Ekonomi dersi de liselerde okutulmalıdır. Yarının dünyası mutlaka ahlaka bağlı bir ekonomi sistemi üzerine kurulacaktır. Ve dünyamızda insanlık yolundaki her harekete düşman olan Yahudi hâkimiyetini yok edebilmek için bu düşmana kendi silahları ile karşı koymak yani ekonomi yönünden yürümek lazımdır. Yarın için ekmeğini alın teri ile kazanan, helal lokma ağzına koyan bir insanlığın temellerini kurmalıyız... Maarifte inkılabımız, lise sıralarında yarınki dünyanın hazırlığı endişeleri ile kıvranan bir neslin zafer sedalarında görülecektir.” (Topçu, 1943, s. 364).

861

Düşüncenin özünde, eğitim programlarının her ortam ve koşulda gereksinimler dikkate alınarak modifiye edilmesi önkoşulu yatmaktaydı. Mavi Anadoluculuğun yönlendirici isimlerinden Azra Erhat (1915-1982), yaşamın kendisi gibi eğitiminde dinamik bir döngüye sahip olduğunu savundu. *“Ben değişirim, siz değişirsiniz, toplumumuz değişir, hele dünya topluluğunda nice nice değişmeler olur. Evrenin bunca akışını bir yana bırakıp hep aynı şeyi geveleyip duracak değiliz ya bizler!”* (Erhat, 2003, s. 39) teşhisiyle durağanlıktan kaçınılmasını şiddetle tavsiye etti. Erhat, gerek duyulduğunda ders müfredatlarında ileri ülkeler ile entegrasyona gidilmesinde her hangi bir sakınca görmedi. Kısaca düşünce, bir tarafta ülke koşulları bir tarafta ise hızla gelişen dünyanın gerçekleri hesaba katılarak milli ve modern eğitim sistemini öncelikledi.

Türk eğitiminin öteden beri sürekli tartışıla gelen meselelerinden biri, ihtisaslaşma ve bunun başlatılma evresiydi. Eğitimin kronikleşmiş meselelerine eğilen Arık, ihtisaslaşmaya geç geçilmesinin tahmin edilenden daha çok olumsuzluklara yol açtığını vurguladı. *“Her genci kabiliyetine göre yetiştirmek için başka milletlerin başvurduğu çarelere sen ne zaman iltifat edeceksin”* (Arık, 1948, s. 4) çağrısıyla, yetkilileri acilen göreve davet etti. Gençlerin özellikle yükseköğretimde yeteneklerine uygun programlarda eğitim görmemesinin ülkeyi keşmekeşliğe sürüklediğini öne sürdü:

“Bütün ortaöğretimde, hatta ilk mektepte, müzik için en büyük hasreti, sevgiyi, kabiliyeti göstermiş olan şu kimsesiz genç, işte Orman Fakültesine sığınmıştır. Toprağın içinde ihtilal yapacağı kanaatiyle taşınmış şu genç, işte bir öğretmen mektebi peşindedir. Hele Hukuk Fakültesini dolduran ve yakında, Türkiye’nin hak anlayışında garip bir dampingi ihtar eden şu akına bakınız!” (Arık, 1948, s. 4).

Liyakat esaslı eğitim sistemine geçilmedikçe bireylerin kabiliyetlerinin köreldiğini hatırlatan Arık, “Böylece; Türk’te sanatın dehâsını aksettirecek olan insan, bir nahiyede silik bir müdür yahut bir kıtada iştahsız bir subaydır” (Arık, 1948, s. 4) cümlesiyle sosyolojik bir çıkarsamada bulundu. Eğitimle kişisel mutluluk arasındaki organik bağa dikkat çekti.

Anadolucular, eğitim ve öğretimin halka yayılması amacıyla öğretmenlerin yetiştirilme biçimine ayrıyeten eğildiler. Farklı farklı bileşenlerden oluşan eğitim öğretimde, öğretmen merkezli bir yaklaşım sergilediler. Teorikten çok pratiğe yönelmenin topyekûn modernleşenin kapılarını ardına kadar açacağına kanaat getirdiler. Yaşamını entelektüel bir nesil yetiştirmeye vakfetmiş Ülken, “sınıfla atelye ve bahçe arasında bağlantı kuran faal okulun kazandırdığı değerler eğitimi tamamlamak” (Ülken, 2022, s. 297) mesajıyla eğitim kurumlarına kompleks bir anlam yükledi. Toplum adına okullardan beklenen işlevin sağlanabilmesi için öğretmenlere büyük sorumluluklar düştüğünü hatırlattı. Türkiye’de birden fazla kurumda öğretmenlik eğitiminin verilmesini eleştirdi. Bu sahada tek elden organizasyonun büyük yararlar sağlayacağını söyledi:

“Üniversitenin lise ve ortaokul ihtiyaçlarına yetecek kadar öğretmen yetiştirmede düşüncesiyle maarif vekâleti Ankara da Gazi Terbiye Enstitüsünü açtı. Bu kurum çok sayıda hoca ihtiyacını karşılamak için ilk öğretmen okulu mezunlarından sınavlara girenleri alıyor ve onları bir öğretimle ortaokullara öğretmen yapıyordu... Fakat daha başlangıçta bu kurum üniversiteyle veya onun öğretmen yetiştirme göreviyle yarışmak isteyen bir rol almaya başladı. Daha doğrusu maarif vekâletinin içinde öyle bir yarışma zihniyetine uyandıracak eğilimler belirdi.” (Ülken, 1969, s. 18, 19).

Düşüncenin, öğretmenlik mesleğine dair yürütülen eğitim programları hakkındaki serzenişleri sadece Ülken’in kaygılarından ibaret değildi. Öğretmenlerin çağı doğru analiz ederek eğitim vermesi gerektiği üzerine yoğunlaşan Anadoluculuk, Türkiye’nin dönüşümünde önemli payı olan Köy Enstitülerine pek de sıcak bakmadı. Eğitim meselelerini çözümlemiş 21.yüzyıldaki birçok ülke tarafından dahi model alınan (Arayıcı, 1999, s. 328) Köy Enstitülerine karşı, mesafeli tutumun temelinde ideolojik sebepler yatmaktaydı. Düşüncenin yayın organları Köy Enstitülerinde Türk kültürü ve İslam inancına aykırı eserler okutulduğu tezini benimsediler. Ders müfredatlarının gençliği milli değerlerden uzaklaştırdığı iddiasına destek çıktılar. Hatta Millet Mecmuası, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’i (1897-1961) Enstitülerde Cumhuriyet yönetimi aleyhine bir ortamın oluşmasından sorumlu tuttu:

“Başından nihayetine kadar (Dünya Klasiklerinden Tercümeler) i okudunuz mu? Bunlar arasında Türk milliyetine, Türk topraklarına, Türk hâkimiyetine, Türk dinine, Türk Allah’ına kastedenler Türkiye okullarına demirbaş olarak gönderilmiş, genç neslin dalalete düşürülmesi yolunda üstelik millet parası ödenerek rejime kastedilmiştir”. (Millet, 1948, s. 13).

Anadolucular, mevzu Köy Enstitüleri olunca tespitlerini dillendirmenin yanı sıra basından muhalefet aracı olarak da faydalandı. Bu yolla Hasan Ali Yücel’in Bakanlık koltuğundan ayrılmasına dair kamuoyu oluşturulup yerine gelen Reşat Şemsettin Sirer’e (1903-1953) methiyeler düzülde. Yeni Bakanın Moskova’daki yüksekokullara benzetilen, Hasanoğlu Köy Enstitüsünü kapatması eğitimde bir devrim olarak addedildi. Enstitülere karşı tavır takınılması komünizm ile mücadele gibi algılandığı için doğrudan ders müfredatları hedef alındı. Müzik derslerinde çaldırılan enstrümanlardan yıl içinde sergilenen tiyatro oyunlarına kadar, yapılanların Türk köy yaşamıyla hiçbir ilgisi olmadığı yazılıp çizildi (Bizim Türkiye, 1948, s. 5). Fakat eğitimin uzun vadede sonuç alınacak bir alan olduğu ve politikaya alet edilmemesi önkoşulu çoğu zaman görmezden gelindi. Köy Enstitülerinin kuruluş felsefesine inanan İsmet İnönü (1884-1973) dahi dönemin koşullarında, Anadolucuların faaliyetlerine set çekemedi (Erten, 2010, s. 271). Böylece Köy Öğretmen Okullarının açılma süreci henüz Demokrat Parti iktidar olmadan önce başladı.

Cumhuriyet'in eğitim politikalarına yönelik öneri ve eleştiriler sunulduğu gibi doğrudan arka çıkılan uygulamalarda oldu. Yeni devletin inşa sürecinde faydalanılan yabancı uyruklu eğitim uzmanları, özellikle John Dewey (1859-1952) Anadolucuların bir hayli ilgisini çekti. Türkiye'ye 1924 yazında bir ziyarette bulunan Dewey, eğitim sistemindeki aksaklıklar üzerine iki ayrı rapor hazırladı (Bal, 1991, s. 38-44). “Şehirlerde ve müterakki köylerde mümkün olduğu kadar süratle ikmal mektepleri açılmalıdır” (Dewey, 1939, s. 22) önerisi, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (1901-1974) tarafından ısrarla desteklendi. Fındıkoğlu, Amerikalı pedagogun teklifleri doğrultusunda sosyal yaşamla harmanlanmış programların hayata geçirilmesinin bireylerin becerilerini keşfetmesine yardımcı olacağını söyledi:

“Onun istediği şey, mektebi cemiyetin aynası yapmak, mektebi ferdi heveslerin fevkinde içtimai mefkûreye, insani gayeye eriştirmektir. Cemiyette bugün tesanüt, teavün, iş bölümü... var. Mektepte de aynı şeyler yaşamalıdır.” (Fındıkoğlu, 1340, s. 326)”.

Dinamik ve üretken bir düşünsel kimyaya sahip olan Anadoluculuğun temsilcileri, yükseköğretimde olup bitenlerle ilgili de fikir bildirdiler. “Batı ailesi” içinde bulunmak için gerçekleştirilen hamlelerin büyük bölümünü tasvip etmeyen eğitimci kökenli bürokrat Mahmut Şevket Esendal (1883-1952), Türk üniversitesinin her şeyden evvel milli olmasının zorunluluğuna değindi. Esendal, üniversiteyi milletin hafızası olarak görmüş ve yeni bir uygarlığın yükseköğretim aracılığıyla Anadolu'dan ilham alınarak kurulacağına inanmıştı. Öğretim üyelerini şuursuzca taklitçilikten uzak durmaları konusunda uyararak, onlardan milli kotlarına uygun davranmalarını istedi:

“Geçen gece Halkevi'nde birtakım genç profesörleri ve doçentleri toplayıp bu ideali [toprak medeniyeti] münakaşalaştık. Benim düşündüğüme göre, biz taklit edince her seferinde kötü bir şey yaptık. Kendimizden bir şey yapınca eyi yaptık. [...] Çıkardığımız adamlara, görüşlerimize, yaptığımız işlere bakıp kendimize inanmalı ve birkaç asırdır düştüğümüz Avrupa hayranlığından kendimizi kurtarmalı ve bu topraklarda kuracağımız yeni bir medeniyetin yükünü taşıyabileceğimize inanmalıyız”. (Esendal, 2003, s. 422).

Eğitimde Tuba Ağacı nazariyesinin savunucularından Topçu'da yükseköğretime dair Esendal'a paralel fikirler benimsedi. “Bu üniversite ilim, felsefe, sanat ve din hayatını XX. asrın seviyesine yükseltecek ve milli kültürün her hareketine, musikisine, mimarisine, pedagojisine ve fabrikasına istikamet gösterecektir” (Topçu, 2012, 62) parolasıyla yükseköğretimin, yaşamın birçok alanını reforme edeceğine inandı. Üst düzey eğitim almış “elitistler” yetiştirmeyi tasarlayan Topçu, milli kültüre tekrar prestij kazandırmayı büyük ölçüde Türk yükseköğretiminin sorumluluğuna bıraktı.

Nihai aşamada düşünce milli, planlı, realist ve çağa uygun eğitim öğretimi ilerlemenin mühim bir aracı olarak gördü. Köy okullarından ülkedeki öğretmen yetiştirme metodolojisine, yurtdışından yabancı uyruklu bilginlerin getirilmesinden yükseköğretimdeki işleyişe kadar, geniş yelpazedeki problemler tek tek irdelendi. Düşünürler, her dönemde tartışılacak ve bugünlere ışık tutacak öneriler ileri sürdü. Bu durum Anadoluculuğun, üretken bir fikir platformunda gelişmesine katkıda bulundu.

Yerli Ekonomik Kaynaklardan Maksimum Faydalanma Tasarıları

Millî Mücadele'nin (1918-1923) zaferle sonuçlanmasının akabinde yeni Türk devleti, çoğu alanda olduğu gibi ekonomik olarak da enkaz düzeyinde bir mirasla yüzleşmek mecburiyetinde kaldı (Tezel, 2002, s. 97). Üstüne üstlük, küresel mali buhran (1929) ve II. Dünya Savaşı (1939-1945) zaten çetin koşullarla boğuşan Türk ekonomisini içinden çıkılması hayli güç bir evreye sürükledi (Pamuk ve Toprak, 1988, s. 103). Böyle bir karamsar tablo karşısında Anadoluculuğun müdahavimleri, düşüncenin kotlarına uygun söylemler geliştirdiler. Kapitalizm ve sosyalizme karşılık, devlet güdümlü “milli iktisat” politikalarının arkasına sığındılar. Yarı

devletçi yarı liberal adımlar atılmasının (Bakırezer, 2005, s. 139) finansal dönüşümü hızlandıracağına dair yazılar kaleme aldılar. Bu bağlamda, devletin ekonomide kontrolü altında bulundurması gereken öncelikli alanın tarım olduğu vurgulandı. Hatta mesele hararetli tartışmalar eşliğinde siyasetçiler tarafından ara ara Meclis gündemine taşındı (C.H.P. , 1944, s. 8).

Gıda teknolojileri, milli yakıta geçilmesinin önemi ile arpa ve şeker üretiminin artırılması hakkında kapsamlı projeler yürüten Çay Kurumu yönetim kurulu üyesi Sait Tahsin Tekeli (1901-1988), çiftçiye düşük faizli/faizsiz kredi temininin devlet politikası haline getirilmesini salık verdi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu'yu kasıp kavuran şiddetli kuraklığın sonuçlarını engellemek ve bu nedenle temel gıda maddelerinin fiyatlarında görülen fahiş artışı durdurmak amacıyla derhal ileri sulama tekniklerine geçilmesini istedi. Eski usul aletlerin kullanımının çiftçiye zaman kaybettirdiğini hatırlattı:

“Köylümüzün istihsal kudretini artırmada kendisine lüzumlu imkânları sağlamak lazım gelir. Köylümüzün istihsal kudretini artırmada alınan tedbirlerin derhal hâsıla vereceği de kabul edilemez. Esasen Türkiye’de ziraatın daha çok tabiata bağlı kalışı ve iptidai aletlerle yapılışı, verilen emeklerden zamanında ve yerinde hâsıla alınmasına mani oluyor. Buna mukabil zirai istihsalı kısa zamanda ve köylü takatinin üstünde artırmak icap ediyor”. (Tekeli, 1943, s. 267).

Tarımda verimliliğin yükseltilmesi kadar hassas olan meselelerden biri de sebze yahut meyvelerin iç piyasaya sürümü sırasında yaşanan aksaklıkların telafisiydi. Anadoluocular, *“Türkiye’nin bir meyve ve tetkik ve tecrübe istasyonuna ihtiyacı vardır”* (Mustafa Sıtkı, 1933, s. 19) önerisine sıkı sıkıya tutundu. Üreticilerin (müstahsiller) mallarını şehirlerdeki komisyoncular eliyle değil, şahsen tesis ettikleri organizasyonlar üzerinden satmalarının onlar için ziyadesiyle kazançlı olacağı savunuldu. Sebze üreticileri adına İstanbul’un koordinasyon merkezine dönüştürülmesinin ihracata yönelik olumlu çıktılar elde edilmesine de katkıda bulunacağı iddia edildi:

“Bizim, satışı organize etmekten kastımız müstahsillerin birleşmeleri ve teşkilatlanmalarıdır. Çünkü ancak bu surettedir ki, sebzecilik pazara hâkim olabilecek ve kendisini zaman zaman doğan buhranlardan kurtarabilecektir. Bundan başka sebze yetiştiricilerinin teşkilatı aynı zamanda, İstanbul sebzeciliğinin işletme sistemleri üzerinde de müessir olabilecektir. Bunun gibi de konserve imalatı ve ihracatı da yine bu teşkilat ile şevklendirilebilecektir”. (Mehmet Şecaat, 1933, s. 22).

Tarım ve ticaretin efektif açıdan birbirini bütünlediği gerçeğine bağlı kalınarak, ihraç edilen zirai ürünlerde belirli bir standartın yakalanamaması Anadoluocuları hayli endişelendirdi. Ekonominin oldukça kırılgan bir zeminde ilerlediği 1942-1946 yılları arasında, Ziraat Vekilliği yapan Şevket Raşit Hatipoğlu (1898-1973) konuya özel olarak eğildi. O, tarım ürünlerindeki ambalajlama kalitesinin uluslararası kıstaslara uygun hale getirilmesinin bir vatanseverlik göstergesi olduğunu dillendirdi. Dış pazardaki nominal kayıplara ancak bu yolla set çekileceğine inanarak tavizsiz bir yaklaşım ortaya koydu:

“Memleketimiz şimdiye kadar dünyaya hem yığın mahsul verir, hem de bu yığınları en kötü en sefil bir şekilde müşterinin önüne çıkarırdı. Artık bu böyle devam edemez. Bizde mahsullarımızı temizlenmiş, ayıklanmış, standartlaştırılmış ve güzel bir şekilde sarılmış olarak dünyanın önüne çıkarmak mecburiyetindeyiz. Memleketimiz mahsullarının dünyada şöhret kazanmaları ve rağbet bulmaları için onların garantili ve hilesiz olarak verilmesi şarttır. Hâlbuki bu bizde tamamıyla yerleşmemiştir. Bundan birkaç sene evvel bir tüccarın Çek pazarını külliyetli miktarda hileli tütün teslim ettiğinden bize düşman bir hale getirdiğini biliyoruz”. (Hatipoğlu, 1933, s. 10).

Anadoluculuk ülke ekonomisinin dar kalıplara sıkıştırılmasına şiddetle karşı çıktı. Sınırlı alanlarda gayret göstererek değil, bunun yerine birbiriyle ilintili farklı sahalarda koordineli davranılarak ekonomide düzlüğe çıkılacağı belirtildi. Türkiye'nin doğal varlıklarının ziraat ya da hayvancılık kadar, madencilik ve sanayinin gelişmesine de olanak tanıdığı ileri sürüldü. Buna göre, tabii zenginliklerden rantabl faydalanılmalı ve bu konuda var olan engellere tamamen son verilmeliydi. Gelişmiş ülkelerin yakaladığı başarı çerçevesinde ziraatı ihmal etmeden ağır sanayi hamlesi tamama erdirilmeliydi. Düşünce, Avrupa'daki Endüstri Devriminin Türkiye'de gerçekleşmesini büyük fabrikaların tesisine bağladı:

“Şüphesiz bugünkü Türkiye’de iktisadi faaliyetin merkez-i sıklığı ziraat ve çobanlıktır. Bazı yerlerde küçük ev sanayii mevzii bir terakkiye nail olmuşsa da fabrika sanayii başlangıç halindedir. Fakat bu vaziyet Türkiye’nin madenciliği ihmal etmesi için bir sebep teşkil etmez. Fransa hakikatte bir ziraat memleketi olduğu halde madencilik sahasındaki mesaisi şayan-ı hayret derecededir. Amerika ve Rusya’da da aynı vaziyeti görürüz. Bunlar ayrı ayrı birer şube olup biri tedennisini değil, belki terakkisini icap ettirmektedir. Bu sebeple Türkiye hem bir ziraat memleketi hem de maden ve sanayi memleketi olmak ihtiyacındadır. Memleketimizin şerait-i tabiyesi her türlü faaliyet-i iktisadiyenin inkişafına müsaittir.” (Hamid Sadi, 1340: 246).

Atatürk'ün “*milli egemenlik ekonomik egemenlikle pekiştirilmelidir*” (İnan, 1972: 550) hedefine ulaşmak için yoğun mesai harcanması sonucu Anadolu bozkırları hızla sanayileşmeye başlamıştı. “*Tarım ve endüstri hareketlerimiz birbirini kollayan tedbirlerle yapılmaktadır*” (CHP, 1935: 28) diye açıklanan süreçte görmezden gelinmez sorunlar belirdi. Bunlar arasında özellikle imalat sanayinin çelimsizliği, ham maddelerin yerli sermayeyle işlenmemesi ve büyük çaplı sanayi kuruluşlarının bölgelere göre orantısız dağılımı Anadolu aydınların dikkatinden kaçmadı. Milli sanayinin güçlendirilmesi için atılan adımlara karşın, insan ve malzeme kaynaklarına duyulan gereksinim günden güne arttı (Ankara Sanayi Odası, 2013, 55). Ekonomik omurga sağlamlaştırılırken bazen para ve emek kayıplarına maruz kalındı. Böylesi noksanlıkların önüne geçilmesi amacıyla genç yaşlarda sorumluluk alarak siyasete atılmış Samet Ağaoğlu (1909-1982), önemli tespitlerde bulundu (Baban, 1970, s. 312). Büyük sanayi kuruluşlarının sırf metropollerde inşasının yol açtığı yanlışları teker teker sıraladı. Doğal kaynakların çıkarıldığı yerle bu paralelde kurulan tesisler arasındaki mesafenin kısaltılmasının mali giderleri düşüreceğini bildirdi. İzlenecek bu planla “*Endüstrileşmek, en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır*” (Tutanak Dergisi, 1937: 3) parolası gerçekleştirilecekti. Birbirinden farklı noktalarda ayrı sanayi dallarının oluşturulması neticesinde, ülkede bütünsel bir kalkınma eğilimi yakalanacaktı:

“Uzak yerlerden ham maddeyi getirerek bir yerde işleyecek büyük bir işletme merkezi yerine, ham maddenin bulunduğu yerde ve o ham maddeyi işlemeğe yeten büyüklükte bir sanayi kurmak, ham maddenin mahiyetine ve mamulün istihlak tarzına göre daha randımanlı olabilir. Mesela şeker ve dokuma sanayinde bütün dünyada son zamanlarda görülen küçülme temayülü, bundan ileri gelmektedir.” (Ağaoğlu, 1944, s. 310).

Düşünce, ekonomide verimliliğin yükseltilmesinin yolunun kentlerden ziyade köylerden geçtiğini benimsedi. “Köy-kent” projesinin temelleri Osmanlıların son döneminde atılmış olsa dahi projenin ilk seslendiricileri Anadoluocular olarak bilindi. Nusret Kemal Köymen (1903-1964), tarihte Anadolu köylüsüne en fazla değer verilen sürecin Atatürk dönemi olduğuna inanmış bir ideologdu. İddiasını çeşitli argümanlara dayandırıp Türk Devriminin şehirlerden önce kırsal yöreleri sanayileştirmeyi amaçladığını ispata çalıştı:

“Köy meselesinin memleketin milli müdafaa, devlet bütçesi, milli iktisat, sanayileşme, milli kültür, milli sıhhat ve nüfus meseleleri gibi bütün işlerinin hal ve inkişafının dayandığı ana mesele olduğunu artık her nurlu kafa anlamış bulunuyor.” (Köymen, 1934, s. 319).

Cumhuriyet hükümetleri, 1930 ve 1940'lı yıllarda tüm dünyayı kasıp kavuran ekonomik kriz karşısında sert tedbirlere başvurdular. Bir taraftan halkı yerli malı kullanmaya teşvik ederken, diğer yandan “makul vatandaş” profili doğrultusunda onları israftan uzak tutmaya uğraştılar. Öyle ki, yerli ahlak ve milli iktisat mefkûresine bağlı kalınarak Atatürk'ün direktifleriyle 14 Aralık 1929 günü “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti” (BCA, 490.1.0.0.1.3.16) kuruldu. Anadoluçuluğun ekonomi algısı ile kesişen noktaları olan cemiyete, düşüncenin yayın organları arka çıktı. Cemiyetin, II. Dünya Savaşı Türk sınırlarına dayandığı aşamada sergilediği faaliyetler aydınlar arasında övgüyle anıldı. Millet dergisinde, cemiyetin vatandaşların yerli mallarından yararlanma duygusunu tekrar harekete geçirdiği anlatıldı. Ancak bu tür etkinliklerden uzun vadeli sonuçlar alınması için aynı heyecan ve kararlılıktan hiçbir zaman sapılmaması gerektiği anımsatıldı:

“Tasarruf ve İktisat Cemiyetinin, memleketimizde iktisat ve tasarruf ruhunu yerleştirmek üzere tertip ettiği haftanın on üçüncüsü, bu sene bu haftanın mahiyetine daha uygun bir şekilde yaşatılmıştır. Halkı tutumlu ve idareli yaşamaya alıştırmaya maksadiyle yapılan bu hafta kısa zamanda memlekette (yerli malı) kullanma ve (yerli malına değer verme) yoluna girmiştir. ... Tasarruf haftası; tutumlu yaşama zarureti hatırlatmak ve bu husustaki yolları öğretmekle gerçekten faydalı bir teşebbüstür. Ancak bunun millet ruhuna sinecek bir canlılıkta yapılmasını özlediğimizi söylemek burada doğru olur.” (Millet Mecmuası, 1943, s. 283).

Anadoluculuk dünya tarihinin ekonomi açısından en sıkıntılı zaman dilimlerinden birinde Türkiye’de tarım, hayvancılık, ticaret ve sanayinin geliştirilmesi ana temasını işledi. Ekonomide kendi kendine yeterliliğin sağlanması, üretim ve ihracatın üst düzeye çekilmesini teşvik eden paylaşımlar yaptı.

Sonuç

Özcü bir perspektife sahip olan Anadoluçuluk, ırk merkezli milliyetçilik anlayışına reddiye özelliği taşıdı. Anadolu kökenli olmak, Türk soyundan türemiş olmanın yerine geçirildi. Türkçe konuşmak sosyal topografyanın belirlenmesinde merkeze konumlandırıldı. Düşünce coğrafya, tarih ve kültürü birbiriyle mezcederek ortak vatana sadakate yüksek değer biçti. Bu açılardan yerlilik söylemlerinin arttığı 21. yüzyıl Türkiye’sine yön verecek nitelikler kapsadı. Türkiye’nin tarihi haritası ve sosyolojik kimyası tekrar tanımlandı. Yeni tanımlamada, toplumsal kotlar Malazgirt Savaşı kritik eşik sayılarak revize edildi. Tarih alanında bilimsel dayanaklardan yoksun olduğu gerekçesiyle Türk tarih tezi tasvip edilmedi. Bunun yerine, etnografik verilerin ölçüt alındığı tarihçilik çalışmalarına yönlenmenin isabetli bir adım olduğunun altı çizildi.

Anadolucu aydınlar, eğitim öğretimde toplum kimyası ile modern dünyanın olmazlarının harmanlandığı bir sistem meydana getirmeyi tasarladılar. Köy okullarındaki ders müfredatlarının çiftçi ailelerin yaşam tarzı baz alınarak düzenlenmesinden yana tavır koydular. Eğitimde ihtisaslaşmaya geç yaşlarda başlanılmasının sadece kişisel yetenekleri değil toplumsal becerileri de körelttiğine değindiler. Okullardaki işleyiş noktasında ise, öğretmen merkezli bir anlayışa bağlı kalındı. Köy Enstitülerine, öğretmen yetiştirmede izlenen metotlardan çok derslerdeki öğretilerinden dolayı karşı çıkıldı. Üniversiteler, Anadolu-Türk kültürünün geliştirilmesinde merkezi karargâh sayıldı.

Ekonomide, etik temelli bir akademik eğitim verilmesinin gerektiği Anadoluçuluğun her zamanki öncelikleri arasında bulundu. Tarımda halâ çok ciddi bir mesele olan, iç ve dış piyasalardaki ürünlerin pazarlanmasında yaşanan noksanlıklar kritize edildi. Bu konuda Türk ürünlerinin marka değerinin korunması adına ilkeli ve dürüst davranılmasının büyük önem taşıdığı dile getirildi. Sebze ve meyvelerin satışında köylülerin liberal korporatizme uygun teşebbüslerde bulunmasının enflasyonu aşağı çekeği vurgulandı. Köy merkezli kalkınma stratejisi gereği Atatürk, köy kent projesini hayata geçiren ilk lider olarak benimsendi.

Türkiye’de yıllardır gündemi meşgul eden muhtemel İstanbul depremine karşı uzmanlar, sanayiye yönelik de bazı uyarılar yapmaktadırlar. Bilim insanları, sanayi bölgelerinin yalnızca büyük şehirlere hapsedilmesinin deprem felaketi sonunda milli ekonomiyi çökerteceğini iddia etmektedirler. Oysa bu söylemi, yıllar önce ilk defa Anadolu aydınları kullandı. Atatürk’ün “endüstrileşme” hedefine en yakın düşünce akımlarının başında gelen Anadoluçuluk, Birinci Sanayi Planına dolaylı yoldan arka çıktı. Avrupa’daki tarihi Sanayinin Devriminin aksine Anadoluçuluk, Türkiye’de böyle bir devrimin şehirler yerine kırsalda başlamasını daha uygun gördü.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. Araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasındadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 030.11.1.0.239.26.10, (27.08.1953).
Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 030.11.1.0.266.26.18, (10.10.1957).
Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 180.9.0.0.36.191.2, (18.11.1926).
Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.1.0.0.123.784.2, (20.01.1953).
Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0.1.3.16, (2.01.1930).
Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi, (07.08.1335/07.10.1919),

İstiklal Harbi Klasörü: 2708, Dosya No: 1, Fihrist No: 4 (1).

Telif ve Tetkik Eserler

- Ağaoğlu, S. (1944). Sanayi politikası. *Millet Mecmuası*, (22), 309, 310.
Akçura, Y. (2013). *Üç tarz-ı siyaset*. Ötüken Neşriyat.
Akgün, A. (1994). Osmanlı arşiv belgelerine göre: Edebiyatçılarımızın resmî hâl tercümeleri: XVII Ali Kami Akyüz. *Yedi İklim*, 46(6), 62-64.
Akyüz, A. K. (1937). Milliyet meselesi. *Çığır Mecmuası*, 5(53), 17-20.
Ankara Sanayi Odası (2013). *Bozkırdan sanayinin başkentine Ankara sanayi tarihi*.
Arayıcı, A. (1999). *Kemalist dönem Türkiye’sinde eğitim politikaları ve Köy Enstitüleri*. Ceylan Yayınları.
Arık, R. O. (1943). Bizim milletçiliğimiz. *Millet Mecmuası*, 2(13), 28-32.
Arık, R. O. (1943). Maarifimizin Binbir Derdi. *Bizim Türkiye*, 23, 4.

- Atabay, M. (2009). “Anadoluculuk”. T. Bora (Ed.). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce-4*, içinde (s. 515-532). İletişim Yayınları.
- Baban, C. (1970). *Politika galerisi büstler ve portreler*. Remzi Kitabevi.
- Bakırezer, G. (2005). “Türkiye’de sosyal liberalizm”. M. Yılmaz (Ed.). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce-7*, içinde (s. 139-163). İletişim Yayınları.
- Bal, H. (1991). *John Dewey’in eğitim felsefesi ve 1924 raporunun Türk eğitimine etkileri*. Kor Yayınları.
- Balım, A.İ. (1947). Anadolu ve aydınlarımız. *Hareket Dergisi*, 3(13), 13.
- Bayrı, M.H. (1341). Milliyetperverliğin manası. *Anadolu Mecmuası*, 1(9, 10, 11), 313-316.
- Beyatlı, Y.K. (2022). *Mektuplar makaleler*. Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bişirici, D.A. (2022). *Hilmi Ziya Ülken’de jeo-felsefe kavramı olarak Anadoluculuk: Türk düşünce tarihindeki yeri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.
- Bülbül, Ö. (2016). Remzi Oğuz Arık ve Anadolucu milliyetçilik. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 73-94.
- Canbaz, C.Y. (2018). *Ali Kami Akyüz ve Gündüz dergisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cebesoy, A.F. (2019). *Milli Mücadele hatıraları*. Temel Yayınları.
- C.H.P. (1935). *Dördüncü büyük kurultayı görüşmeleri tutulgası*. Ulus Basımevi, Ankara.
- C.H.P. Genel Sekreterliği (1944). *Milli şef Cümhurreisî İsmet İnönü’nün Türkiye Büyük Millet Meclisinin 7 inci intihap devresinin 2 inci toplanma yılını açış nutku*.
- Çınar, M. (2013). *Anadoluculuk ve tek parti CHP’de sağ kanat*. İletişim Yayınları.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye maarifi hakkında rapor*. Devlet Basımevi.
- Erhat, A. (2003). *Sevgi yönetimi*. Can Yayınevi.
- Erişirgil, M.E. (1340). Anadolu’da maarif nasıl taammüm edebilir? *Anadolu Mecmuası*, 1(2), 55-57.
- Erten, M. (2010). *Topraktan parlamentoya*. Boyut Yayınları.
- Esendal, M.Ş. (2003). *Oğullarıma mektuplar*. Bilgi Yayınevi.
- Fındıkoğlu, Z.F. (1340). John Dewey terbiye ve felsefesi. *Anadolu Mecmuası*, 1(7), 326-328.
- Günaltay, M.Ş. (1331). Türkler ve İslâmiyet. *İslâm Mecmuası*, 4(42), 868-877.
- Hamid Sami (1337). Küçük Asya. *Dergâh Mecmuası*, 1(2), 28.
- Hamid Sami (1340). Anadolu madenleri. *Anadolu Mecmuası*, 1(6), 245-248.

- Hatipoğlu, Ş.R. (1933). Türkiye’de ziraat ve ticaret. *Dönüm Dergisi*, 2(13), 5-10.
- Haydar Necib (1340). Dumlupınar merasimi. *Anadolu Mecmuası*, 1(6), 268-270.
- Haydar Necib (1340). Türk ocağı. *Anadolu Mecmuası*, 1(7), 261-263.
- İnan, A. (1972). *Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin birinci sanayi planı, 1933*. TTK Basımevi.
- İslamoğlu, A.M. (1943). Tarihten çizgiler. *Hareket Dergisi*, 2, Sayı: 11, s. 329-331.
- Kabaklı, A. (1947). Ayın hercümerci. *Hareket Dergisi*, 3(14), 11, 12.
- Kalafat, Y. (1992). *Şark meselesi ışığında Şeyh Sait olayı, karakteri, dönemindeki iç ve dış olaylar*.
- Boğaziçi Yayınları.
- Kaplan, M. (1939). Oğuzlar. *Hareket Dergisi*, 1(1), 19-21.
- Kaplan, M. (1947). Yeni Türk milliyetçiliği. *Hareket Dergisi*, 3(20), 1, 2.
- Kara, İ. (2013). “Nesillerin ruhu üzerinden “yeni” milliyetçilik tasavvuruna dair birkaç not”.
- İ. Enginün ve Y. Çelik (Ed.). *Mehmet Kaplan*, içinde (s. 433-444). T.C. Kültür Bakanlığı.
- Kazım (1933). Memleket parçaları: Trabzon. *Dönüm Dergisi*, 2(13), 35-37.
- Kılıç, M. (2011). *Liberalleşme sürecinde Türk milliyetçiliği ve Türk milliyetçiler derneği (1945-1953)*.
- Yayımlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Korkmaz, T. (2016). *Tipolojik ve kuramsal bağlamda milliyetçilik ve Anadoluçuluk*. A Kitap.
- Köymen, N.K. (1934). Köylü hanı. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, (16), 319, 320.
- Mehmet Şecaat (1933). İstanbul sebzeciliği ve satış meselesi. *Dönüm Dergisi*, 2(14), 20-22.
- Mustafa Sıtkı (1933). Meyvelerimizde çeşit meselesi. *Dönüm Dergisi*, 2(14), 15-19.
- Okurer, C. (1944). İdeal milliyetçilik. *Çığır Mecmuası*, 14(138), 329-333.
- Özdoğan, M. (2015). Türkiye’de Ulus İnşası ve Dil Devrimi, *Akademik Hassasiyetler*, 2(3), 227-263.
- Pakış, A. (2013). *Kimlik ve siyaset bağlamında Anadoluçuluk hareketi*. Yayımlanmamış doktora tezi,
- Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pamuk, Ş. & Toprak, Z. (1988). *Türkiye’de tarımsal yapılar (1923-2000)*. Yurt Yayınları.
- Ronald, D. (1984). *Liberalism and its critics*. M. J. Sandel (Ed.). p. 60-79. New York University.
- Sevin, V. & Özfirat A. (2001). Hakkari stelleri: Doğu Anadolu’da savaşçı çobanlar ilk not. *Belleten*, 65(243), 501-518.
- Şeker, M. (1997). *Fetihlerle Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*. Diyanet İşleri Başkanlığı

Yayınları.

- Tekeli, S.T. (1943). Ziraî istihsal işlerimiz. *Millet Mecmuası*, (9), 266, 267.
- Tezel, Y.S. (2002). *Cumhuriyet döneminin iktisadi tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Topçu, N. (1939). Rönesans hareketleri. *Hareket Dergisi*, 1(1), 1-6.
- Topçu, N. (1939). Asrımızın hareket adamları. *Hareket Dergisi*, 1(2), 33-39.
- Topçu, N. (1939). Bizde milliyet hareketleri. *Hareket Dergisi*, 1(3), 74-79.
- Topçu, N. (1943). Lise dersleri. *Hareket Dergisi*, 2(11), 361-364.
- Topçu, N. (2012). *İrâdenin davası/devlet ve demokrasi*. Dergâh Yayınları.
- Turan, R. (2008). “Türklerin Anadolu’ya akınları ve Malazgirt Zaferi’nden önce Anadolu’da Türk varlığı”. Z. Türkmen (Ed.). *Eski Ön Asya uygarlıklarından günümüze Anadolu’da Türk varlığı*, içinde (s. 57-82). Genelkurmay Basımevi.
- Turhan, M. (1942). Niçin milliyetçiyiz. *Millet Mecmuası*, 1(9), 257-261.
- Turhan, M. (1952). Yine dil hakkında. *Bilgi Dergisi*, 5(62), 2-4.
- Ülken, H.Z. (1340). Anadolu örfü ve destanlar-I. *Anadolu Mecmuası*, 1(1), 25-32.
- Ülken, H.Z. (1969). Eğitim krizinin kökleri ve üniversiteler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-22.
- Ülken, H. Z. (1976). *Millet ve tarih şuuru*. Pulhan Basımevi.
- Ülken, H. Z. (2006). *Anadolu kültürü ve Türk kimliği üzerine*. Ülken Yayınları.
- Ülken, H.Z. (2016). “Tarih şuuru ve vatan”. E. Yalçın (Ed.). *Millet ve tarih şuuru*, 4, içinde (s. 197-212).
- Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ülken, H.Z. (2019). *Türkiye’de çağdaş düşünce tarihi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ülken, H.Z. (2022). *Eğitim felsefesi*. Doğu Batı Yayınları.
- Yinanç, M. H. (1340). Milli tarihimizin ismi. *Anadolu Mecmuası*, 1(1), 1-6.

Sürelî Yayınlar

- Bizim Türkiye* (1948). Millî Eğitim Bakanı Sayın Bangioğluna açık mektup, (21), 5.
- Dönüm Dergisi* (1933). İkinci yıla girerken, (12), 3.
- Millet Mecmuası* (1943). Yerli malı ve tasarruf haftası, 1(9), 283.
- Millet Mecmuası* (1948). Türkiye 8 İnci Büyük Millet Meclisine, 5(122), 13.
- Şehsuvaroğlu, B.N. (1973). Bir yorgun savaşçı: Cahid Okurer. *Tercüman*, (4214), 3.
- TBMM Tutanak Dergisi* (1937). 20(3).
- Yinanç, M. H. (16.4.1341). Manasız bir isim Kürdistan. *Yeni Türk Gazetesi*, (16), 3.

Eclectic analysis of Anatolianism and socioeconomic solution suggestions (1923-1945)**Extended Abstract**

The last century of the Ottoman Empire was very active in terms of the world of thought as in many other aspects. Various ideas such as Westernism, Ottomanism, Islamism, Decentralization and Turkism were put forward and discussed at length in order to rescue the state from the quagmire it had fallen into. However, none of the aforementioned thought patterns were sufficient to put a stop to the bad course. In the democratic and productive intellectual atmosphere of the Constitutional Monarchy II, a new school of thought, Anatolianism (Turkism, Homelandism), was born with the aim of preventing political, economic and social disintegration. The principles of Anatolianism were soon heard by large masses of people through press activities, efforts of intellectuals, educational institutions and politicians. Its encompassing structure, reasonable proposals and humanist identity played an important role in the idea's gathering supporters. The idea served as a platform where different figures from the conservative, nationalist and secular wings met. Anatolian intellectuals produced voluminous works on the understanding of the homeland, the new nationality, cultural identity, historical consciousness, the role of education in development and what needed to be done to strengthen the national economy. In fact, intellectuals such as Nurettin Topçu, Remzi Oğuz Arık, Mehmet Emin Erişirgil, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Samet Ağaoğlu, Hilmi Ziya Ülken and Nusret Kemal Köymen, in addition to being the brain trust of thought, also acted as locomotives.

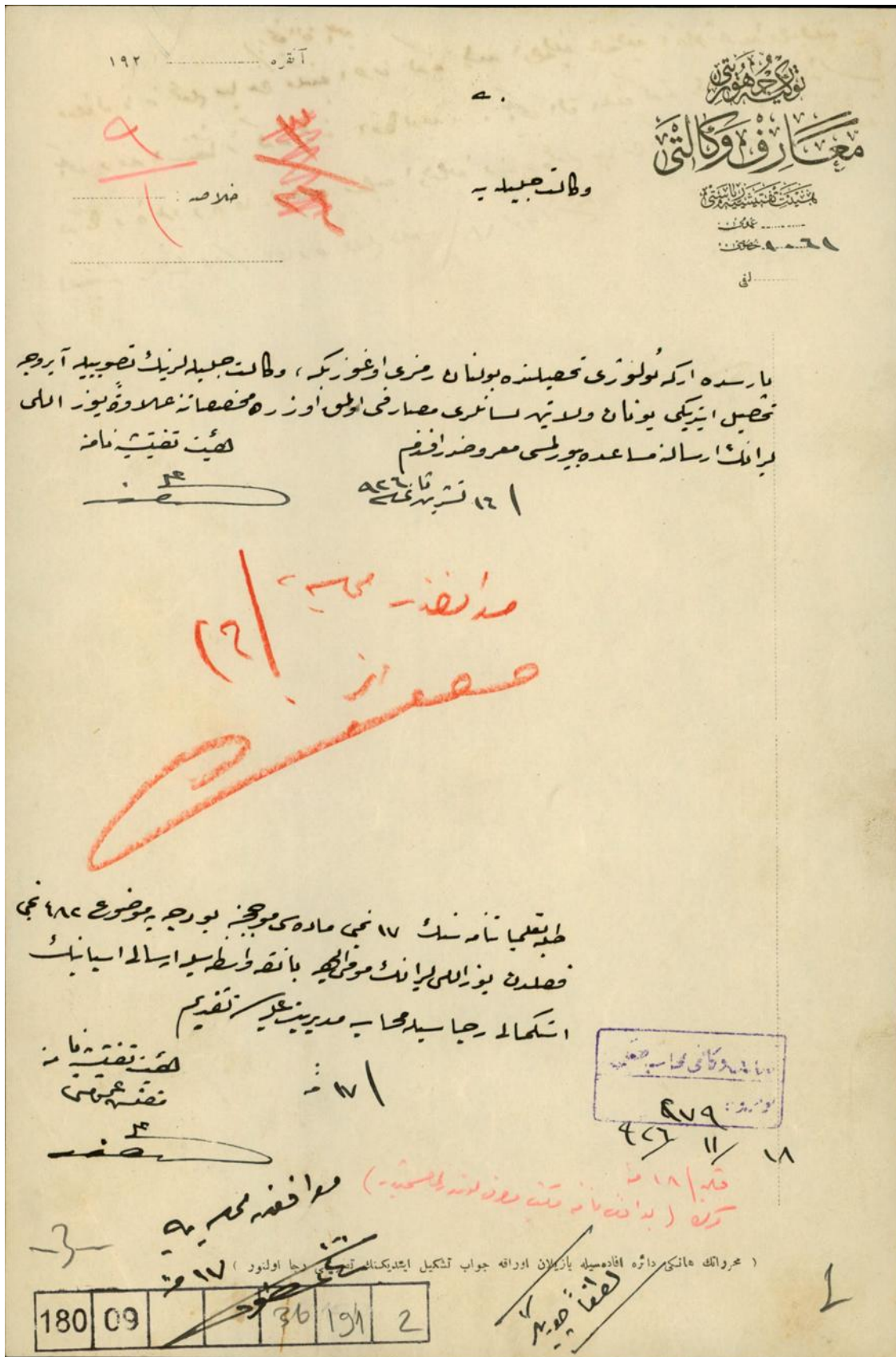
The idea that “sanctified” Anatolia and Thrace considered them the center of Turkish culture and civilization. It was stated that Anatolia had given a distinct national identity to all the societies living on it throughout history, as well as to the people who inhabited it after Malazgirt. It was claimed that the sense of unity reinforced by the common homeland would make it easier to make the land more prosperous. The Ottoman Empire was harshly criticized by intellectuals for failing to take advantage of the synergy created by Anatolia as it should have. The representatives of the idea, who favored Anatolian origin over Turkish ancestry from an anthropological point of view, did not completely isolate Islam from the definition of identity. Anatolianism shied away from discourses that would confront the official ideology in terms of both the perception of Turkish nationalism and the understanding of religiosity.

The common ethnographic elements that Anatolia gave birth to, the widespread use of Turkish and the collective past that emerged after the Malazgirt victory were highly valued. Anatolianism's understanding of historical appropriation was quite different from the official doctrine. The preference for the term Anatolian Turkish history over Turkish history was believed to be a unifying source of morale for citizens. The historical mentality that ignored the Seljuk and Ottoman dynasties was fought relentlessly. It was emphasized that cultural artifacts, symbols of a common geography and co-produced past, should be recorded. It was emphasized that institutions teaching history should not approach the subject either emotionally or purely logically. The thesis of historiography, which analyzes the documents correctly by showing loyalty to national interests, was defended.

Anatolianism, which had a chemistry that was far from stagnation, searched for the codes of development in the elimination of defects in education and the strengthening of the national economy. Rather than relying on theory, he envisioned education and training to be implemented with practical equipment. Schools were reminded of the benefits of preparing programs by taking into account the conditions of the socio-economic cosmography. In popular parlance, education should not be about saving the day, but about organizing long-term plans. The coordination between the “education-ethics-economics” triangle and the solid steps to be taken in these areas will make Turkey a country with a high level of prosperity. It was

mentioned that it is of critical importance that education from primary school to higher education should be a system that prepares students for real life, rather than a mere acquisition of knowledge.

In the field of economy, which is at least as prominent as education, the thinking was wrapped up in proposals based entirely on national interests. It was pointed out that Turkey had to be strong in agriculture and industry by always relying on domestic resources. It was stated that progress in Anatolia, starting from the rural areas, would have positive effects on the cities as well. In order to establish a national industry, the discourses of Atatürk's thought and those in his mind were exactly the same. In order to eliminate the development gap between regions, thinkers put forward alternatives suitable for each period. It was pointed out that increasing diversity in the economy would support employment and production.



EK: Remzi Oğuz Arık'ın Paris'teki eğitimi sırasında devletce desteklendiğini kanıtlar belgenin örneği.